

BİLDİRİ KİTABI

26-27 Nisan 2018 – KAHRAMANMARAŞ

CİLT I

ULUSLARARASI İSLAM VE MODEL İNSAN SEMPOZYUMU
26-27 NİSAN 2018
Düzenleme Kurulu Başkanı
Cevdet KABAKCI
(Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanı)

Editör
Prof. Dr. M.Akif ÖZDOĞAN
Doç. Dr. Faruk ÇİFTÇİ
Dr. Ögr. Üyesi Fatih TİYEK
Dr. Ögr. Üyesi Veli ABA
Arş. Gör. Sezai KORKMAZ
Arş. Gör. İrfan KARA

Dizgi&Mizanpaj ve Tasarım
Arş. Gör. Sezai KORKMAZ
Arş. Gör. İrfan KARA
ŞÜKRAN İŞÇİ

ISBN
978-605-4996-62-9 (Tk.)
978-605-4996-63-6

Basım Tarihi
EKİM 2018

Yapım &Baskı
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
Kültür ve Turizm Şube Müdürlüğü
Yönetim Yeri
Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı
Kültür ve Turizm Şube Müdürlüğü
0 (344) 225 24 15 - 16
www.kahramanmaras.bel.tr

Bu eserin bütün hakları saklıdır. Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesinden yazılı izin alınmadan kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz, yayımlanamaz.

ULUSLARARASI İSLÂM VE MODEL İNSAN SEMPOZYUMU

International Symposium On Islam And Model Human

المؤتمر الدّولي عن الإسلام والإنسان النّموذجيّ

26-28 Nisan 2018 – KAHRAMANMARAŞ

Adres:

Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi Kültür Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı

Kültür ve Turizm Şube Müdürlüğü

(0 344 223 76 71)

&

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanlığı

Tel: (0344 300 27 01)

e-mail:

islamvemodelinsansempozyumu@gmail.com

Sempozyumun Amacı:

Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi ve Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi işbirliğinde İlahiyat Fakültesi Dekanlığının organize ettiği "İslâm ve Model İnsan" konulu uluslararası sempozyumu düzenlenmiştir.

İçinde bulunduğumuz yüzyılda insanlık neredeyse bütün değerlerini kaybetmiş ve ciddi bir buhranın içine düşmüştür. Bu durumdan Müslümanlar da farklı şekillerde nasibini almış ve Müslüman kimliği ile bağdaşmayan bir hayatın mümessilleri olmuşlardır. Bu süreç aynı zamanda Müslümanların dünya gündeminden genellikle olumsuz örneklerle hiç düşmediği bir dönemdir. Bu dönemde Müslüman toplumlar teknolojinin üreteni değil ancak tüketicisi olarak temayüz etmişler, bir taraftan israf diğer taraftan adaletsiz gelir dağılımı ile malül olma şeklinde özetlenebilecek olan bir görüntü çizerek tarihin nesnesi olmaktan kurtulamamışlardır. Bu görüntünün, Müslümanların kendi bünyelerinden ve dış etkenlerden kaynaklanan sebepleri malumdur. Bunlar üzerinde durmaksızın altını çizmemiz gereken ise İslâm'ın, modern zamanlarda ne söylediğidir. İnsan'a insan olma bilinç ve şuuru kazandıran İslâm'ın bugünün değer ve anlam dünyasında söyleyecek çok sözünün olduğu muhakkaktır.

Bu noktada İslâm'ın genel olarak insanlığa, özelde ise Müslümanlara sunduğu değerlerin mücessem halini yansıtan "kâmil insan" figürünün yeniden ele alınması zaruri olmuştur. Kâmil insan aynı zamanda başkalarının kemaline örneklik teşkil edecek "model insan" demektir. İşte bu sempozyumun amacı, model insan tipinin yeniden inşası için nelerin yapılabileceği konusunu gündeme taşımak ve bu konuda yapılacak ilmi müzakerelere zemin oluşturmak aynı zamanda "kâmil insan" tabiriyle tarihsel vetirede karşılığını bulmuş olan "model insan"ı günümüze taşımak ve yeni nesillere bu modellik vasfını anlatmak için gerekli bilgi ve biliş seviyesini ortaya koymaktır.

Üç gün süren sempozyum programında bizlerle birlikte olan başta değerli katılımcılara ve dinleyenlere şükranlarımızı sunarız.

Sempozyum Düzenleme Kurulu

SEMPOZYUM ONUR KURULU:

Vahdettin ÖZKAN	(Kahramanmaraş Valisi)
Fatih Mehmet ERKOÇ	(Kahramanmaraş Büyükşehir Belediye Başkanı)
Prof. Dr. Niyazi CAN	(Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Rektörü)

SEMPOZYUM DÜZENLEME KURULU:

Prof.Dr. Zekeriya PAK	(Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet Akif ÖZDOĞAN	(Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi)
Prof. Dr. H. Ezber BODUR	(Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet ÖZKARCI	(Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi)
Prof. Dr. Nuri KAHVECİ	(Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi)
Prof. Dr. İbrahim SOLAK	(Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi)
Prof. Dr. Şaban ÖZ	(Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi)
Doç. Dr. Faruk ÇİFTÇİ	(Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Fatih TİYEK	(Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Veli ABA	(Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Erol ÇETİN	(Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa KÖSE	(Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Fatih ÖZTAŞ	(Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi)
Öğr. Gör. Cemal ERGÜN	(Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi)
Öğr. Gör. Arif YÜCEL	(Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi)
Cevdet KABAKÇI	(Kahramanmaraş Büyük Şehir Belediyesi)
Celal SÜRGEÇ	(Kahramanmaraş İl Müftüsü)
Mustafa SEMERCİ	(Kahramanmaraş Büyük Şehir Belediyesi)

SEMPOZYUM SEKRETERYASI:

Arş. Gör. Sezai KORKMAZ	(Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi)
Arş. Gör. Abdurrahman KURT	(Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi)
Arş. Gör. Abdullah ŞAHİN	(Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi)
Arş. Gör. M. Halit AYAR	(Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi)
Arş. Gör. Murat YİĞİT	(Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi)
Arş. Gör. M. Kübra ÇİFTASLAN	(Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi)
Gülhan MENGÜR	(Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi)
H. İbrahim ÖZDEMİR	(Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi)
Harun DEDEOĞLU	(Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi)
İlyas KARAGEÇEN	(Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi)
Mehmet CANLI	(Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi)
Ömer YALÇINOVA	(Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi)

SEMPOZYUM BİLİM KURULU:

Prof. Dr. Abdulhamit SİNANOĞLU	(Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi-Türkiye)
Prof. Dr. Abdulkadir EVGİN	(Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi-Türkiye)
Prof. Dr. Abdullah SOYSAL	(Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi-Türkiye)
Prof. Dr. Adnan DEMİRCAN	(İstanbul Üniversitesi-Türkiye)
Prof. Dr. Ahmet AK	(Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi-Türkiye)
Prof.Dr. A. Cahit HAKSEVER	(Ankara Üniversitesi-Türkiye)
Prof. Dr. Ali Osman ATEŞ	(Çukurova Üniversitesi-Türkiye)
Prof. Dr. Baki ADAM	(Ankara Üniversitesi-Türkiye)
Prof. Dr. Bilal KEMİKLİ	(Uludağ Üniversitesi-Türkiye)
Prof. Dr. Halit ÇALIŞ	(Gazi Üniversitesi-Türkiye)
Prof. Dr. Hasan ONAT	(Ankara Üniversitesi-Türkiye)
Prof. Dr. H. Ezber BODUR	(Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi-Türkiye)
Prof.Dr. Fikret KARAMAN	(İnönü Üniversitesi)
Prof. Dr. İsmail ÇALIŞKAN	(Yıldırım Beyazıt Üniversitesi-Türkiye)
Prof. Dr. Kenan ALAHVERDİYEV	(Hazar Üniversitesi-Azerbaycan)
Prof. Dr. M. Akif ÖZDOĞAN	(Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi-Türkiye)
Prof. Dr. Mehmet ÖZKARCI	(Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi-Türkiye)
Prof. Dr. Murtaza KORLAELÇİ	(Ankara Üniversitesi-Türkiye)
Prof.Dr. Musa YILDIZ	(Ahmet Yesevi Üniversitesi)
Prof. Dr. Müfit Selim SARUHAN	(Ankara Üniversitesi-Türkiye)
Prof. Dr. Nasi ASLAN	(Çukurova Üniversitesi-Türkiye)
Prof. Dr. Nuri KAHVECİ	(Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi-Türkiye)
Prof. Dr. Şaban Ali DÜZGÜN	(Ankara Üniversitesi-Türkiye)
Prof.Dr. Şehmus DEMİR	(Gaziantep Üniversitesi)
Prof. Dr. Şuayip ÖZDEMİR	(Amasya Üniversitesi-Türkiye)
Prof.Dr. Temel YEŞİLYURT	(Erciyes Üniversitesi)
Prof.Dr. Turan KOÇ	(Sabahattin Zaim Üniversitesi)
Prof.Dr. Yakup CİVELEK	(Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)
Prof.Dr. Yusuf DOĞAN	(Cumhuriyet Üniversitesi)
Prof. Dr. Zekeriya PAK	(Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi-Türkiye)
Prof. Dr. Recep ARDOĞAN	(Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi-Türkiye)
Prof. Dr. Şaban ÖZ	(Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi-Türkiye)
Doç. Dr. Ahmed TUAMA HALEBÎ	(Katar Üniversitesi- Katar)
Doç. Dr. Ahmet ÖZ	(Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi-Türkiye)
Doç. Dr. Faruk ÇİFTÇİ	(Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi-Türkiye)

Doç. Dr. Hamza KARAOĞLAN (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi-Türkiye)
Doç. Dr. İbrahim ÇETİNTAŞ (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi-Türkiye)
Doç. Dr. İzzet SARGIN (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi-Türkiye)
Doç. Dr. Muhammed Abdurrezzak b. Esved (Abdurrahman b. Faysal Üniversitesi- S. Arabistan)
Doç. Dr. Muhammed Tacuddin Mustafa et-TÎBÎ (İbn Haldun Üniversitesi- Cezayir)
Doç. Dr. Mustafa KOÇ (Balıkesir Üniversitesi-Türkiye)
Doç. Dr. Saffet KARTOPU (Gümüşhane Üniversitesi-Türkiye)
Doç. Dr. Ahmet ABAY (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi-Türkiye)
Doç. Dr. Necmeddin ŞEKER (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi-Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Alimcan BUĞDA (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi-Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Alpaslan ALKIŞ (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi-Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Ayşe F. EROĞLU (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi-Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Erol ÇETİN (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi-Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Fahri HOŞAB (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi-Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Fatih ÖZTAŞ (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi-Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Fatih TİYEK (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi-Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Feyza Betül KÖSE (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi-Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Halit ÇİL (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi-Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi İbrahim BAZ (Şırnak Üniversitesi-Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ÇOBAN (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi-Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa GENÇ (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi-Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa KÖSE (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi-Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Necati DEMİR (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi-Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Veli ABA (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi-Türkiye)
Dr. Elmar MUSTAFAYEV (Hazar Üniversitesi-Azerbaycan)
Dr. İsâm İDÛ (Paris Üniversitesi-Amerika)
Dr. Muhammed ESVED (Demmâm Üniversitesi, Suudi Arabistan)
Dr. Muhammed SIDDIK (Paris Üniversitesi, Fransa)
Dr. Reşad HUSEYNOV (Hazar Üniversitesi-Azerbaycan)

YABANCI UYRUKLU KONUŞMACILAR

Dr. Mesut Cevher
Prof. Dr. Galib Sayılov
Dr. Serkut Mustafa DABBAGH
Dr. Mahmut NEFİSE
Muhammed Said el-MECD
Dr. Abdulcevad HARDAN
يوسف سُمانا (Youssoufa SOUMANA)
مصطفى انجاي (Mustafa ENCAY)

SEMPOZYUM KONULARI:

Kur'ân-ı Kerim'de Model İnsan

Model İnsan Oluşturmada Kur'ânî Yöntem

Model İnsan Olarak Hz. Peygamber

Nebevî Düşünce Zemininde Model İnsan

Sahabenin Model Olma Özelliği

İslâm Hukuk Normları ve Model İnsan

Kelâmî Düşüncede Model İnsan

Mezhepler Tarihinde Model İnsan

Tasavvuf Düşüncesinde Model İnsan: İnsan-ı Kâmil Anlayışı

Toplum ve Model İnsan

Din Psikolojisi Perspektifinden Model İnsan

İslâm Felsefesinde Model İnsan

Batı Felsefesinde Model İnsan

Doğu- Batı Düşüncesinde Model İnsan Ayrımı

Modern Dünyada İnsanlık Bunalımı

Teolojik Ahlak Düşüncesi Bağlamında Model İnsan Betimlemesi

İslam Eğitim Bilimleri ve Tarihinde Model İnsan

Modern Eğitim Anlayışının Model İnsan Sorunu

Türk-İslâm Sanatında Model İnsan

İslâm Bilim Literatüründe Model İnsan

İslâm Edebî Metinlerinde Model İnsan

Türk İslâm Edebiyatında Model İnsan

İÇİNDEKİLER

TAKDİM KONUŞMASI-KSÜ REKTÖRÜ

Prof. Dr. Niyazi CAN ..... **XII**

TAKDİM KONUŞMASI-KSÜ İLAHİYAT DEKANI

Prof. Dr. Mehmet Akif ÖZDOĞAN ..... **XIV**

TÜRK – İSLÂM SANATINDA MODEL İNSAN: MİMAR SİNAN

Prof. Dr. Mehmet ÖZKARCI **1**

HZ. PEYGAMBER (SAV)'İN ÖRNEKLİĞİNDE İSLAMİ SOSYAL ÖĞRETİNİN GÜNÜMÜZDEKİ UYGULANABİLİRLİĞİ ÜZERİNE

Prof. Dr. Hüsnü Ezber BODUR **13**

KURÂN-I KERİM'İN İ'CÂZINDA NAZIM VE SARFE TEORİ MODELLERİ

Prof. Dr. Mehmet Akif ÖZDOĞAN **24**

MÜSLÜMANLARIN HEM MODERN HEM MODEL BİR TOPLUM OLMALARI MÜMKÜN MÜDÜR?

Prof. Dr. Fikret KARAMAN **28**

İSLÂM'DA MODEL İNSANDA GÜZEL AHLÂKIN TOPLUM İÇİN HAYATİLİĞİ

Prof. Dr. Ejder OKUMUŞ **39**

TASAVVUF PSİKOLOJİSİ VE HÜMANİSTİK PSİKOLOJİ PERSPEKTİFİNDEN 'MODEL İNSAN' ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMALI SEMANTİK ANALİZLER

Doç. Dr. Mustafa KOÇ **58**

TASAVVUFTA İNSAN-I KÂMİL MODELLEMESİ

Prof. Dr. Kadir ÖZKÖSE **73**

MODEL BİR YÖNETİCİ OLARAK ÖMER B. ABDÜLAZİZ

Doç. Dr. Mustafa SARIBIYIK **79**

ENTELEKTÜEL LİDERLİĞİ İLE MODEL İNSAN: ALİYA İZZETBEGOVİÇ

Prof. Dr. Abdullah SOYSAL **85**

İSLÂM BİLİM TARİHİ ARAŞTIRMALARI İÇİN MODEL İNSAN: FUAT SEZGİN

Dr. Öğr. Üyesi Esra ATMACA **100**

MEHMET AKİF ERSOY'UN İSLAM GENÇLİĞİNE MODEL OLARAK SUNDUĞU NESL-İ ÂSIM'IN KARAKTERİSTİK ÖZELLİKLERİ

Dr. Öğr. Üyesi Abdulhalim Oflaz **114**

TÜRK-İSLÂM SANATINDA MODEL İNSAN: AKADEMİSYEN HATTAT ÂDEM SAKAL

Öğr. Gör. Nazik AĞYAR LEBLEBİCİ-Öğr. Gör. Begül ÖZKOCA **123**

MODEL İNSAN HZ. MUHAMMED

Prof. Dr. A. Faruk Sinanoğlu **135**

GÜNÜMÜZ "MÜSLÜMAN" KİMLİĞİNİN AÇMAZI: ATALAR DİNİNE TAPMANIN BEDELİ

Öğr. Gör. Mehmet GÜNAYDIN **139**

BİR MODEL OLARAK SELEF VE DEĞİŞİMİN İNKÂRI

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa KÖSE **149**

YETKİN YA DA MODEL İNSAN KAVRAMINA BİR DÜŞÜNSEL YAKLAŞIM

Dr. Öğr. Üyesi Necati DEMİR **165**

MODEL ALMANIN HAYRI İLE TAKLİT ETMENİN ŞERRİ ARASINDA HZ. PEYGAMBER

Doç Dr. Kadir DEMİRCİ **179**

BİR YAŞAM MODELİ OLARAK İSLAM DÜŞÜNCESİ

Prof. Dr. M. Hanefi PALABIYIK **184**

BİR AİLE BABASI MODELİ OLARAK HZ. PEYGAMBER

Dr. Öğr. Üyesi Feyza Betül KÖSE **198**

MODEL KADIN OLARAK RESÛLULLAH'IN EŞLERİ (İsraftan Kaçınma, Kanaat ve Sadaka Özelinde)

Arş. Gör. Emine PEKÖZ **206**

CAHİLİYYE DÖNEMİNDE BİR KADIN ŞAİR: HANSÂ

Hatice AKPINAR **212**

KUR'ÂN'DA "MODEL ŞAHSİYET" OLARAK TANITILAN HZ.İBRAHİM (AS)'IN VASIFLARI

Prof. Dr. Mustafa BAKTIR **218**

KUR'AN'DA BİR BABA MODELİ: HZ. LOKMAN

Doç Dr. Osman KARA **227**

MÜMİNLER İÇİN ÖRNEK BİR DAVETÇİ: HZ. NUH

Dr. Öğr. Üyesi Fatih TOK **235**

KUR'ÂN-I KERİM'DE BİR GENÇLİK MODELİ OLARAK HZ. YAHYÂ

Dr. Öğr. Üyesi Murat KAYA **243**

YESEVİ HİKMETLERİNDE MODEL İNSANIN TEMEL NİTELİĞİ: NEFSANÎ ARZULARLA SAVAŞ

Doç. Dr. Hammet ARSLAN **257**

DİVAN ŞAİRLERİNİN GÖZÜNDE DİNİ TİPLER

Dr. Ahmet YENİKALE-Dr. Sadi GEDİK **264**

HALÎLÎ -İ MAR'AŞÎ DÎVÂNI'NDA MODEL İNSAN OLARAK DERVİŞ TİPİ

Dr. Öğr. Üyesi Lütfi ALICI-Arş. Gör. Gülcan ALICI **274**

İMAM ŞAFİ DİVANINDA İDEAL İNSANIN ÖZELLİKLERİ

Dr. Öğr. Üyesi Orhan OĞUZ- Dr. Öğr. Üyesi Serkut Mustafa DABBAGH **283**

İLAHİYAT FAKÜLTESİ MEZUNLARININ ROL MODELLİK HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

Arş. Gör. Sezai KORKMAZ-Arş. Gör. Abdullah ŞAHİN-Arş. Gör. İrfan KARA **291**

MEŞŞÂÎ FELSEFE GELENEĞİNDE NEFİS NAZARİYESİ BAĞLAMINDA MODEL İNSAN

Dr. Öğr. Üyesi Hasan TANRIVERDİ-Dr. Öğr. Üyesi Sait KAR 298

NURETTİN TOPÇU'DA MODEL İNSANIN TEMEL ÖZELLİKLERİ

Dr. Öğr. Üyesi Erol ÇETİN 308

AHLÂKÎ BİR ARKETİP: SADÂKAT EHLİ

Dr. Öğr. Üyesi Cenan KUVANCI 315

HAYVAN HAKLARI BAĞLAMINDA MODEL İNSAN OLARAK HZ. PEYGAMBER

Prof. Dr.Yusuf Ziya KESKİN 322

ASKERÎ KİŞİLİK MODELİ OLARAK HZ. PEYGAMBER (S.A.S.)

Dr. Öğr. Üyesi Ömer SABUNCU 330

İSLÂM TİCARİ MUAMELELERDE MODEL İNSAN

Dr. Öğr. Üyesi Alpaslan ALKIŞ 338

MODEL İNSAN OLMA YÖNÜYLE BAZI MEŞHUR MÜFESSİRLER

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Yusuf YAGIR 351

İSNÂAŞERİYYE İMÂMİYYESİ'NE GÖRE ÇOĞU SAHÂBÎ ÜMMETE NİÇİN MODEL OLAMAZ?

Prof. Dr. İbrahim KUTLUAY 358

İSLAM MEDENİYETİ İNŞASINDA MODEL İNSAN VE SÜNNET

Doç. Dr. Recep TUZCU 375

HADİSLERDE "MÜMİN/MÜSLÜMAN İNSAN" İFADESİYLE TANIMLANAN MODEL İNSAN

Doç. Dr. Mehmet DİNÇOĞLU 387

SAHÂBENİN MODEL DAVRANIŞLARININ (İ'TİDÂL) OLUŞUMUNDA HZ. PEYGAMBERİN (S.A.S.) ROLÜ

Dr. Öğr. Üyesi Erdoğan KÖYCÜ 396

İDEAL DEVLET

Dr. Öğr. Üyesi Mahmut NEFİSE 405

İSLÂM EDEBİ METİNLERİNDE MODEL İNSAN -EDEBİYATÇI ER-RAFİÎ ÖRNEĞİ-

Öğr. Gör. Ahmet Derviş MÜEZZİN 416

İMAM GAZÂLÎ'YE GÖRE MODEL İLİM ADAMI

Öğr. Gör. Muhammed Said el-MECD- Arş. Gör. Metin TEKİN 422

İLAHİYAT FAKÜLTESİ ÖĞRENCİLERİNİN "İSLAM'DA MODEL İNSAN" KAVRAMINA YÖNELİK METAFORİK ALGILARI

Dr. Öğr. Üyesi Fatih ÖZTAŞ- Doç. Dr. Saffet KARTOPU 429

KUR'AN'IN GÖNDERİLİŞ AMACININ BİREYSEL BOYUTTAKİ İZDÜŞÜMÜ: MODEL İNSAN

Dr. Öğr. Üyesi Fatih TİYEK 411

İSLAM'IN EĞİTİM ANLAYIŞINDA YETİŞTİRİLMEK İSTENEN İNSAN MODELİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Dr. Öğr. Üyesi İbrahim AŞLAMACI 448

KUR'AN'DA ANLATILAN KÖTÜ KİŞİLİKLER ÜZERİNDEN MODEL İNSAN PROFİLİ

Öğr. Gör. Yusuf Kenan ATILGAN 454

ADALET VE İHSAN DEĞERLERİNİN IŞIĞINDA MODEL İNSANLARIN BİRLİKTE YAŞAMASI

Dr. Öğr. Üyesi Abdulcevad HARDAN 460

NECATİ BEY DİVANINDA İNSAN

Prof. Dr. Kaplan ÜSTÜNER 466

İBN ARABİ NAZARINDA BİR MODEL İNSAN: ZÜNNÛN-I MISRÎ

Arş. Gör. Ahmet VURAL-Arş. Gör. Furkan USTAKURT-Prof. Dr. Selami ŞİMŞEK 472

SAFAHAT'TA İDEAL BİR YÖNETİCİ MODELİ OLARAK HZ. ÖMER

Doç. Dr. Mahmut ÖZTÜRK 478

İNSAN-I KÂMİL (AHMED ER-RÎFÂÎ, YÛNUS, H.B.VELÎ VE K.MARAŞLI ŞAİREMİZE GÖRE)

Prof.Dr.Münir ATALAR- Nurgül Kaynar YÜCE 489

İNSAN-I KAMİL OLMAK HAYATIN HAKKINI VERMEKTİR

Doç. Dr. İzzet SARGIN 499

İNSAN-I KÂMİL OLMA SÜRECİNDE RÂBITANIN TASAVVUFÎ ETKİLERİ

Dr. Öğr. Üyesi Esma SAYIN 501

FIKIHTAKİ YASAKLAYICI NORMLARIN İNSANIN MANEVİ GELİŞİM SÜRECİNE KATKILARI

Prof. Dr. Nuri KAHVECİ 509

KAMİL İNSANIN YANLIŞLAR KARŞISINDA ÖFKELENMESİ; HZ. MUSA (A.S.) ÖRNEĞİ

Dr. Öğr. Üyesi Zeki KESKİN 515

İNSAN HAKLARI ALANINDA HZ. MUHAMMED ALEYHİSSELAM'A DUYULAN İHTİYAÇ

Öğr. Gör. Ahmet KARATUT 526

FIKIHTAKİ NAFİLE VE TENZİHEN MEKRUH OLGUSUNUN MODEL İNSAN OLUŞUMUNA KATKISI

Ali Zülfikar YİĞİT 540

MODEL BİR GRAMERCİ OLARAK İBN EBÎ İSHÂK VE NAHVE DAİR GÖRÜŞLERİ

Doç. Dr. Faruk ÇİFTÇİ- Öğr. Gör. İbrahim AYDIN- Öğr. Gör. Şehmus ÜNVERDİ 549

ZEMAHŞERÎ'NİN "MAKÂMÂT" İSİMLİ ESERİNDE MODEL İNSAN

Arş. Gör. Harun ÖZEL-Arş. Gör. Murat YİĞİT 562

HZ. PEYGAMBERİN DİL VE BELAĞAT AÇISINDAN MODEL OLUŞU

Davut POLAT 574

KLASİK EDEBİYAT METİNLERİNDE MODEL İNSAN VE MEDENİYET İNŞASI
Doç. Dr. Yakup POYRAZ-Dr. Öğr. Üyesi M. Fetih YANARDAĞ 578
MODEL BİR EĞİTİM KURUMU OLARAK AHÎLİK
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ÇOBAN 584
KİŞİLİK GELİŞİMİNDE MODEL İNSAN VE ÜSTLENDİĞİ ROLLER
Dr. Öğr. Üyesi Yahya TURAN-Dr. Öğr. Üyesi Yusuf Bahri GÜNDOĞDU 593
NÂBÎ'NİN HAYRÎ'SİNDEN MEHMET ÂKİF'İN ÂSIM'INA: İDEAL OĞUL, İDEAL NESİL
Dr. Öğr. Üyesi Aysun ÇELİK 605
SİYASETNAMELERDE İDEAL DEVLET ADAMI MODELİ: NİTEL ARAŞTIRMA YÖNTEMİ OLARAK İÇERİK ANALİZİ ÖRNEĞİ
Doç. Dr. Rasim AKPINAR 618
İSLAM SİYASET ANLAYIŞININ TECRÜBÎ MODELİ OLARAK HZ. ÖMER
Dr. Öğr. Üyesi Halit ÇİL 625
MODEL İNSAN OLARAK "HZ. ÖMER"
Dr. Öğr. Üyesi Osman BAYRAKTUTAN 638
HZ. ÖMER'İN ŞAHSINDA HZ. PEYGAMBER'İN ÖRNEKLİĞİ
Dr. Öğr. Üyesi Yunus AKYÜREK 644
HAZRETİ ALİ CENKLERİNDE MODEL İNSAN OLARAK HAZRETİ ALİ
Dr. Recep Şükrü GÜNGÖR 654
HER YÖNÜ İLE MODEL İNSAN: HZ. MUHAMMED (SAV)
Prof. Dr. Ahmet AK 665
MODEL İNSAN OLUŞUMUNDA ÇEVRE BİLİNCİ VE ÇEVRE KORUMA AÇISINDAN İSLAM
Dr. Öğr. Ü. Aziz BELLİ- Dr. Öğr. Ü. Abdullah AYDIN- Dr. Öğr. Ü. Osman AĞIR
.....672
MODEL İNSAN OLUŞTURMADA MESAJ ODAKLI TEFSİRİN ROLÜ: BESÂİRU'L-KUR'ÂN ÖRNEĞİ
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet AKBAŞ 678
ANADOLU'NUN İSLAMLAŞMASINDA AHİ EVRAN VE AHİLİĞİN ROL MODELLİĞİ
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Şirin AYİŞ 694
"MUHSİN" KAVRAMI ÇERÇEVESİNDE KUR'ÂN'DA MODEL İNSAN DAVRANIŞLARI
Doç. Dr. Şaban KARASAKAL 704
KUR'AN-I KERİM'DEKİ HAVF VE RECA KAVRAMLARININ MODEL İNSAN OLUŞUMUNA KATKISI
Dr. Öğr. Üyesi İsmail Hilmi BİLGİ 716

EL-EMİR Bİ'L-MA'RÛF VE NEHİY ANİ'L-MÜNKER"KAVRAMININ MODEL İNSANIN OLUŞUMUNDAKİ ETKİSİ

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ALTUNTAŞ **723**

HADİS TENKİDİNDE SAHÂBE MODELİ: HZ. ÂİŞE ÖRNEĞİ

Dr. Öğr. Üyesi Fikret ÖZÇELİK **734**

TASAVVUF MUSİKİSİ VE İNSAN-I KÂMİL

Öğr. Gör. Ahmet GÖRÜZOĞLU **742**

KUR'AN'DA ANLATILAN KÖTÜ KİŞİLİKLER ÜZERİNDEN MODEL İNSAN PROFİLİ

Yusuf Kenan Atılgan*

Giriş

Kur'an'ı Kerim insanı yetiştirmek ve iyi yönde geliştirmek için gönderilmiş bir kitaptır. Hz. Peygamberin; "*güzel ahlakı tamamlamak için gönderildim*"[1] hadisi de bu gerçeğin bir ifadesidir. Özünden kopan, kendine yabancılaşan, rabbine nankör olan insan profili Kur'an'da kınanırken; sorumluluğunu bilen, takvayı kuşanan, inandığı gibi yaşayan salih insan profili ise övülmektedir. İnsan varlığı itibarı ile bir değer ifade etse de onu değerli kılan şey varlığı değil varlığının gayesi istikametinde bir hayat sürmesidir.

Allah Kur'an'da örnek insan olarak Peygamberleri ve mü'min şahsiyetleri sunarken sakınılması gereken insanlar olarak da kötü insanları zikretmektedir. Kur'an'da sunulan kötü örneklerin başı İblis'tir. İblis kendini üstün görmesi, Allah'ın emrini yerine getirmemesi, insanlara kötülüğü fısıldaması, kötülük için çalışması yönü ile zikredilir ve ondan uzak durulması, ondan sakınılması istenir.

İblisten sakınmak aynı zamanda fiillerinden de sakınmak anlamına gelmektedir. Kur'an'da; Hz. Nuh ve Lut'a itaat etmeyen, müşriklerin ve ahlaksızların safında yer alan Hz. Nuh'un ve Hz. Lut'un eşleri; insanları inançlarından vazgeçirmek için ateş dolu hendekler kazan "Ashab-ı Uhdud"; kardeşini ihtiraslarından dolayı öldüren Adem'in oğlu, (rivayetlere göre Kabil); Hz. Yusuf'u kuyuya atan kardeşleri, ona iftira atan Melik'in karısı(rivayetlere göre Züleyha), ilahlık taslayan ve İsrailoğullarına zulmeden Firavun, Hz. İbrahim'e karşı ilahlık taslayan Melik, (rivayetlere göre Nemrud), Hz. Peygambere karşı tavır sergileyen, gizli iş çeviren münafıklar vs. birçok örnek kötü özellikleri ile anılmaktadır. Kötü insanların vasıfları ve fiilleri ile zikredilmelerinde "*bu kişilerden ve bu kişilerle özdeşleşen kötü hasletlerden uzak durun"* mesajı verilmektedir.

1. İnsan Cinsinin Kötü Örnekliği ve Model İnsan Profili

Kur'an'ı Kerim'de insan cinsi bazı olumsuz özelliklerle zikredilir. İnsana izafe edilen bu olumsuz özellikleri insan sonradan kazanmıştır. Zira insan islam fıtratı üzere doğar onu anası, babası ya da çevresi farklı dinlere mensup kılar.[2] Kur'an'ın insana izafe ettiği özelliklerin başında "küfür" gelmektedir.[3]

Küfr kelimesi Arap dilinde "bir şeyin üzerini örtmek" anlamına gelir.[4] Küfr kelimesi Kur'an'da "örtmek, inkâr etmek ve nankörlük etmek" anlamlarında kullanılmaktadır. İnsan cinsine çokça izafe edilen "küfr" kelimesi Kur'an'ın birçok ayetinde "nankörlük" anlamında kullanılmaktadır. Kur'an'da tohumun üzerini toprakla örttüğü için çiftçiye "kâfir", hakikatin üzerini örten inkârcı insana "kâfir", iyiliğin üzerini örten, iyiliğe karşılık kötülükte bulunan insana da "nankör" denilmektedir.[5] Cahiliye döneminde lügat anlamıyla çokça kullanılan "küfr" kavramı, maddi şeylerin üzerini örtmek anlamında kullanıldıktan sonra manevi şeylerin üzerini örtmek anlamında kullanılır oldu. Kur'ân'da kullanımı ile birlikte anlam genişlemesine uğramış ve "imanın zıddı, tasdikin zıddı" şeklinde yeni bir anlam kazanmıştır.[6]

Kur'an'da insan nankör özelliğinin yanı sıra; "*Hayır, (Rabbinin bu kadar iyiliğine rağmen yine) insan azar*." Ayeti ile "azgınlaşma" özelliği ile de anlatılmaktadır.[7] İnsan cinsi, "*Andolsun, cehennem için de birçok cin ve insan yarattık ki kalbleri var, fakat onlarla anlamazlar; gözleri var, fakat onlarla görmezler; kulakları var, fakat onlarla işitmezler. İşte onlar hayvanlar gibidir, hattâ daha da sapık... Ve işte gâfiller onlardır!*" [8] ayeti ile "gafil ve akılsız"; "*İnsan, hayra du'â eder gibi, şerre du'â etmekte(hayrı ister gibi şerri istemekte)dir. İnsan pek acelecidir*."[9] Ayeti ve başka ayetler[10] ile "aceleci"; "*İnsana ni'met verdiğimiz zaman, yüz çevirip yan çizer. Ona bir zarar dokununca da umutsuzluğa*

---

* Öğr. Gör. Yusuf Kenan Atılgan, Muş Alparslan Üniv. İslami İlimler Fakültesi, Kelam Bilim Dalı

1 Muvatta, *Husnü'l Halk*, 8

2 Buhârî, *Cenâiz,* 92; Ebû Dâvud, *Sünne*, 17; Tirmizî, *Kader*, 5

3 *Fecr, 23; Adiyat, 6; Abese 17; İsra 67; Şura 48; Zuhruf 15*

4 Râğıb el-İsfehânî, *Müfredât fi Ğaribi'l-Kur'an*, Beyrut, 2001, s. 435.

5 *Hadîd, 20; Kâfirûn, 1-6; Fetih, 13; Şuara, 18-19; Bakara, 152; Neml, 40 vs.*

6 Karaalp, Cahit, *Türkçe Meallerde Kavram Çevirileri Sorunu Salat Kavramı Örneği*, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enst., Basılmamış Doktora Tezi, Konya, 2017, s. 89-90

7 *Alak, 6*

8 *Araf, 179*

9 *İsra, 11;*

10 *Enbiya, 37*

düşer."[11] Ayeti diğer ayetler[12] ile "yan çizen, umutsuz"; "*De ki: "Eğer Rabbimin rahmet hazinelerine siz sâhip olsaydınız, harcamaktan korkarak tutardınız. Gerçekten insan çok cimridir*!"[13] ayeti ile "cimri"; "*Ey cin ve insan topluluğu, içinizden, size âyetlerimi anlatan ve bugününüzle karşılaşacağınıza dair sizi uyaran elçiler gelmedi mi?" "Kendi aleyhimize şâhidiz." dediler. Dünyâ hayâtı onları aldattı ve kendilerinin kâfir olduklarına şâhidlik ettiler."* [14] ayeti ile "dünyaya aldanan"; *"Andolsun biz bu Kur'an'da insanlara her çeşit misali türlü biçimlerde anlattık. Ama insan, tartışmaya her şeyden daha çok düşkündür."*[15] Ayeti ile "cedelci"; "*İnsanı nutfe(sperm)den yarattı, birden o (insan) konuşkan bir karşı koyucu olup çıktı.*"[16] Ayeti ile "isyancı"; *"Doğrusu insan hırslı (ve huysuz) yaratılmıştır."*[17] Ayeti ile "hırslı"; *"Biz emâneti, göklere, yere ve dağlara sunduk; onu yüklenmekten kaçındılar, on(un sorumluluğun)dan korktular; onu insan yüklendi; (fakat onun ağır sorumluluğunu tam kavrayamadı) doğrusu o, çok zâlim, çok câhildir."*[18] Ayeti ve başka ayetler[19] ile "zalim ve cahil" vasıfları ile anlatılmaktadır. İnsanın "nankör, azgın, gafil, akılsız, aceleci, yan çizen, umutsuz, cimri, dünyaya aldanan, cedelci, isyancı, hırslı, zalim ve cahil" gibi olumsuz vasıflarla zikredilmiş olması bu kötü hasletlerden uzak durması ve model insan profilini ortaya koymak içindir. Kur'an'ın öngördüğü model insan profili bu kötü hasletlerden uzak duran bir profildir.

2. Cehennemliklerin Kötü Örnekliği ve Model İnsan Profili

Kur'an'ı Kerim cehenneme girmenin bir takım ameller sonucu olduğunu haber vermiştir. Küfür, münafıklık,[20] ahiret gününe inanmamak,[21] Allah'tan başka ilah edinmek, putlara tapmak, ortak koşmak,[22] Allah'ın dinini, elçilerini ve ayetleri reddetmek onlarla alay edip büyüklenmek,[23] Şeytana uymak, ona tapmak, onu dost edinmek,[24] zulmetmek ve zulmedenlere taraf olmak,[25] Allah'a ve Rasulüne karşı gelmek,[26] dinden çıkmak,[27] ilahlık taslamak,[28]Allah'ın indirdiğini gizlemek, ayetleri (dini) para aracı yapmak,[29] insanların mallarını haksız yere yemek,[30] yoldan çıkmak (fasıklık yapmak), azgınlaşmak, haksızlıkta bulunmak,[31] dini oyun ve eğlence haline getirmek,[32] dünya hayatını tercih etmek, malı kasaya yığıp Allah yolunda harcamamak,[33] zina etmek, mü'min veya herhangi bir cana haksız yere kıymak (intihar etmek),[34] miras hukukuna uymamak, yetim malı yemek, faiz yemek,[35] büyük günahlarda ısrar etmek, namaz kılmamak, yoksulu doyurmaya ön ayak olmamak,[36] yeryüzünde bozgunculuk yapmak, büyüklenmek,[37] müstekbirlik yapmak ve müstekbirlere teslim olmak,[38] Allah'ın yolundan men etmek, Allah'ın yolunu eğriltmeye yamultmaya, boşa çıkarmaya çalışmak,[39]

[11] *İsra, 83*
[12] *Hud, 9; Zümer 49; Yunus 12; Fussilet 49; Fussilet 51*
[13] *İsra, 100*
[14] *Enam, 130*
[15] *Kehf, 54*
[16] *Nahl, 4*
[17] *Mearic, 19*
[18] *Ahzap, 72*
[19] *İbrahim, 34*
[20] *Tövbe, 5/68; Bkz. 9/73; 58/8; 4/145; 17/8; 29/14; 39/32; Nisa, 4/140; Bkz. 3/196-197; 66/9; 18/100, 102; 35/36.*
[21] *En'am, 6/25; Bkz. 45/34; 52/13-14; Nebe, 78/27; Bkz. 32/14; 19/66; 7/45.*
[22] *Nisa, 4/117-119; Bkz. 25/68; 29/25; Nisa, 4/116; Bkz. 37/35; Fetih, 48/16.*
[23] *Kehf, 18/106; Bkz. 77/34; 45/9-10; Mü'min, 40/70; Bkz. 41/28; 45/7-8; A'raf, 7/40; Bkz. 23/105.*
[24] *Nisa, 4/117-121; A'raf, 7/40.*
[25] *Nisa, 4/168-169; Bkz. 19/72; Hud, 11/113; Bkz. 2/151; 34/42.*
[26] *Cin, 72/23; Bkz. 9/63.*
[27] *Bakara, 2/275, Bkz. 4/115.*
[28] *Enbiya, 21/29; Bkz. 21/98.*
[29] *Bakara, 2/174; Bakara, 2/79.*
[30] *Nisa, 4/29; Bkz. 79/37.*
[31] *Secde, 32/30; Şuara, 26/90-91; Bkz. 79/37.*
[32] *A'raf, 7/51; Bkz. 6/70.*
[33] *İsra, 17/18; Mearic, 70/18; Bkz. 9/75; Naziat, 79/38.*
[34] *Nisa, 4/53; Furkan, 25/68-69.*
[35] *Bakara, 2/275; Nisa, 4/10; Nisa, 4/12-14.*
[36] *Vakıa, 56/46; Hakka, 69/34; Müddessir, 74/44-46.*
[37] *Bakara, 2/204-206; Mü'min, 40/75; Bkz. 16/29.*
[38] *Mü'min, 40/47.*
[39] *A'raf, 7/45.*

peygamberleri öldürmek,[40] kitabın bir kısmına inanıp, diğer kısmına inanmamak,[41] iyiliklere engel olmak, haddini aşmak, taşkınlık yapmak,[42] günaha dalmak, yalan söylemek, kötülük yapmak,[43] Allah'a eksiklik izafe etmek, Allah hakkında yalan yanlış konuşmak,[44] Allah'ın buyruklarının dışına çıkmak,[45] Ehl-i Kitaptan inkâr edenlerden olmak,[46] Allah yolunda savaşmaktan kaçmak,[47] gibi özellikler Kur'ân-ı Kerim'e göre cehenneme girmeye sebebiyet veren tutum ve davranışlardır. [48] Bu davranışlar uzak durulması gereken kötü örnekler kapsamında değerlendirilmelidir. Kur'an bu özellikleri sıralarken cehennemliklerin cehenneme girmelerine neden olan faktörlerden uzak durulmasını da ifade etmek istemektedir. Dolayısı ile Kur'an'a göre model insan cehennemlik amelleri şahsiyetinden uzak tutmalıdır.

3. Şeytan'ın Kötü Örnekliği ve Model İnsan Profili

Kur'an'ın beden hastalıkları üzerinde değil kişilik hastalıkları üzerinde durur. Kur'an; *"şeytan sizler için apaçık bir düşmandır*" diyerek kişiliğin birinci düşmanı olarak şeytanı gösterir. Kur'an'ın şeytanın kişiliğinde üzerinde durduğu en önemli hastalık kibirdir. Kibir kişinin kendini olduğundan büyük görmesi değil başkalarını kendinden düşük görmesidir. Kibirlenmek, şeytani bir anlayış ve şeytanın en belirgin özelliğidir. Allah (cc)'a karşı ilk kibirlenen, şeytan olmuştur. Şeytanı yürüdüğü yolda iz bırakmışsa mutlaka o izden gidecekler olacak ki rabbimiz bu konuda bizleri uyarmakta ve "*onun adımlarını izlemeyin, peşinden gitmeyin*" [49] buyruğu ile şeytandan sakındırmaktadır. Allah iblisin şeytanlaşma serüvenini adım adım bizlere anlatarak şeytani kişiliğe bürünmemizin önüne geçmek istemektedir.

Şeytan kelimesi Arap dili sözlüklerinde "uzaklaşmak" anlamına gelen "şetane" kelimesinden gelmektedir.[50] Şeytan Kur'an'da tüm kötülüklerin baş aktörü olarak aktarılır. Hz. Yusuf kendisine karşı işlenen tüm kötülüklerin kaynağı olarak Şeytanı göstermiştir.[51] Hz. Eyüp'te aynı şekilde başına gelen felaketleri şeytana nisbet etmektedir.[52] Şeytan kötülüğü fısıldayan, İnsanların kötü olmaları için çalışan bir figür olarak aktarılmaktadır. Şeytan'ın Kur'an'da anlatılan en önemli özelliği büyüklenmesi, kibirlenmesidir. Şeytan'ın kibri secde etmesine engel oldu. Şeytanın kendini üstün görmesi ve üstünlüğü yaratıldığı maddeye bağlaması şeytani mantığın yanlış işlediğini göstermektedir. Zira Şeytan secde emrini üstünlük sebebi sayıyordu.

Kur'an, şeytan'ın; "edepsizliği ve kötülüğü emrettiğini,[53] sarhoşluk veren her şeyin, tüm şans oyunlarının, Allah'tan başkasına kurban sunmanın ve gelecek hakkında kehanette bulunmanın şeytan işi birer pislik olduğunu ve bunlardan kaçınılması gerektiğini,[54] Şeytan'ın sarhoşluk veren şeyler ve şans oyunlarıyla insanların arasına düşmanlık ve kin tohumları saçmak istediğini, Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoymaya çalıştığını,[55] Allah'ın doğru yolunun üzerinde pusuya yattığını,[56] insanlara saptırmak için önlerinden, arkalarından, sağlarından ve sollarından yaklaşacağını,[57] kötü sözlerle ara bozduğunu, insana düşman olduğunu,[58] fakirlikle korkuttuğunu, cimriliği telkin ettiğini,[59] insanları

---

[40] *Al-i İmran, 3/181.*
[41] *Bakara, 2/85.*
[42] *Kaf, 50/24-26.*
[43] *Bakara, 2/81; Neml, 27/90; Casiye, 45/7-8.*
[44] *Nahl, 16/62.*
[45] *İnfitar, 82/14.*
[46] *Beyine, 98/6; Bkz. Haşr, 59/3.*
[47] *Enfal, 8/16.*
[48] Karaalp, Cahit; *Bir Tefsir Problemi Olarak Cehennemin Ebediliği Sorunu*; Selçuk Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2007; s. 13-20
[49] *Bakara, 168, 208; Nur, 21*
[50] Ebû Hâtim er-Râzî, Ahmet bin Hamdân (ö. 322/933), *Kitâbu'z-Zînê*, I-II, thk. Saîd el-Ğânimî, 1.Bsk., Menşûrâti'l-Cemel, Beyrut, 2015, I/ 294
[51] *Yusuf, 100*
[52] Sa'd, 41
[53] *Nur, 21*
[54] *Maide, 90*
[55] *Maide, 91*
[56] *A'raf, 16*
[57] *A'raf, 17*
[58] *İsra, 53*
[59] *Bakara, 268*

olmadık kuruntulara düşürdüğünü, aldattığını,[60]Allah'ı hatırlamayı unutturduğunu,[61] Şeytanın kibirli ve kendini üstün görenlerden biri olduğunu,[62] kardeşlerin arasını bozduğunu,[63] insanı fitlediğini,[64] kötü işleri süslü gösterdiğini,[65] Allah hakkında yanlış düşüncelere sevkederek kandırdığını[66] vesvese verdiğini[67] ifade etmekte ve insanı şeytana karşı uyanık olmaya çağırmaktadır. Şeytani özellikler sadece İbliste bulunan özellikler değil İblisin adımlarını izleyen herkeste bulunan ve bulunabilen özelliklerdir. Allah Kur'an'da şeytanı anlatarak hem şeytandan hem de şeytan mantığından uzak durmamızı istemektedir. Şeytan bağlamında anlatılan kötü hasletler kötü örnekliğin karakteristik özellikleridir. Kur'an'da anlatılan tüm kötü özellikler insan şahsiyetini bekleyen ve uzak durulması gereken tehlikelerdir. Kur'an'a göre model insan profili şeytandan uzak duran ve şeytanın adımlarına uymayan bir profildir.

4. Kâfirlerin Kötü Örnekliği ve Modern İnsan Profili

Kur'an'ı Kerim model insan profilini kâfirlerin kötü örneklikleri üzerinden de vermektedir. Kafirlerle ilgili ayetler tebliğ sınırımızı aştığı için Kur'an'ın kâfirler üzerinden verdiği model insan profilinin birkaç örnek bağlamında işlememiz konuyu daha da anlaşılır kılacaktır.

4.1. Hz. Nuh ve Hz. Lut'un Eşlerinin Kötü Örnekliği ve Model İnsan Profili

Kur'an'ı Kerim Firavun'un eşinin güzel örnekliğinden önce peygamber eşlerinin kötü örnekliğini zikreder. *"Allâh inkâr edenler hakkında Nûh'un karısı ile Lût'un karısını misâl verdi. Bu ikisi, kullarımızdan iki Sâlih kulun (nikâhı) altında idiler, onlara hiyânet ettiler. Kocaları Allah'tan (gelen) hiçbir şeyi onlardan savamadı. (Onlara): "Haydi, girenlerle beraber siz de ateşe girin" denildi."*[68] Firavunun kötülüklerine ortak olmak istemeyen Asiye'nin örnek davranışına mukabil Hz. Nuh ve Hz. Lut'un davetine icabet etmeyen, aksine karşı tarafta yer alan eşlerinin ihanetlerini zikreder. Bu ihanet eşlere iyiliği emretmek kötülükten nehyetmek konusunda bir ve beraber olmaları gerektiğini, Allah'a isyan eden eşleri dahi olsa kötülüklerine ortak olmamaları gerektiğini anlatmaktadır. Peygamber eşlerinin kötü örnekler olması model insan olmak isteyen eşlere ve eş adaylarına *"Nuh ve Lut gibi eşleriniz olursa onların davalarına köstek olmayın destek olun"* mesajını vermektedir.

4.2. Ashab-ı Uhdud'un Kötü Örnekliği ve Model İnsan Profili

Kur'an'da Allah'a iman etmekten başka suçu olmayan mü'minlere işkence eden, mü'minleri imanlarından vazgeçirmeye çalışan, imanında ısrar edenleri ateş dolu hendeklere atan Ashabı Uhdud[69] hakkında bilgi vermekte ve helak edildiklerini haber vermektedir. Kur'an Ashabı Uhdud'un kötü örnekliği üzerinden inanca baskı yapmayan, insanları inancından dolayı dışlamayan, onlara eziyet etmeyen, fikir özgürlüğüne tahammülsüzlük göstermeyen ideal bir insan profili çizmektedir.

4.3. Karun'un Kötü Örnekliği ve Model İnsan Profili

Hz. Musa'nın kavminden olduğu ifade edilen ve çokça hazineleri olduğu belirtilen Karun, Kur'an'ın verdiği bilgiye göre azgınlaşmış biri idi.[70] Öyle ki etrafındakiler kendisine imrenmekte ve özenmekte idi. Karun kendi aklı ile her şeyi kazandığını söyleyerek Allah'ı devre dışı bırakıyor ve sermayesi ile azgınlaşıyordu. Karun'un azgınlaşması sonu oldu. Azgınlaşmanın sonunu işleyen bu ayet bizlere kazancımızın Allah'ın lütfu ile gerçekleştiğini, sermayemizde Allah'a karşı sorumlu olduğumuzun bilincinde olmamızı, insanları imrendirecek lüks ve şatafat içinde bir hayat sürmememiz gerektiğini, ben kazandım istediğim gibi harcarım tavrında olmamamız gerektiğini anlatmaktadır. Karun örneği, sermaye konusunda olmaması gereken bir örnek olduğu için işlenmekte ve model insanın sermaye karşısında nasıl olması gerektiğini ifade etmektedir.

4.5. Hz. Yusuf'a Kötülük Edenlerin Kötü Örnekliği ve Model İnsan Profili

Kur'an'da Yusuf suresinde birçok olumsuz karakterden bahsedilir. Bahsi geçen kötü karakterler tarihte kalmış örnekler değildir. Aksine her gün çevremizde gördüğümüz kötü karakterlerdir. Hz. Yusuf'u oyun oynamak için götüren ve onu kuyuya atan kardeşleri, onu kuyudan çıkarıp köle diye

[60] *Nisa, 120*
[61] *Mücadele, 19*
[62] *Sa'd, 75*
[63] *Yusuf, 100*
[64] *Araf, 200*
[65] *Enam, 43*
[66] *Hadid, 14, Fatır,5*
[67] *Nas, 4*
[68] *Tahrim, 10*
[69] Büruc, 4-9
[70] Kasas, 76

pazarlayan tüccarlar, Hz.Yusuf'un kendisi ile gayrı meşru ilişkiye girmesini isteyen, isteği yerine gelmediğinde de ona iftira atan vezirin eşi[71], suçsuz olduğunu bile bile onu zindana gönderen ileri gelen devlet adamları surede anlatılan kötü karakterlerdir.[72] Kur'an bu kötü örnekler üzerinden model insan'ın devlet ilişkisini, aile içi ilişkilerini ve toplumla ilişkilerini düzenlemektedir. Kur'an olmaması gereken örneklerden olması gereken örneklere yönlendirimde bulunmaktadır.

4. Münafıkların Kötü Örnekliği ve Model İnsan Profili

Münafık kelimesi Arap dilinde "nafika" kelimesinden gelmektedir. Araplar tarla faresine "nafika" denir. Tarla faresi tarlada iki delik açar birinden girer diğerinden çıkar. Bu iki delik ile tarla faresi izini kaybettirir yakalanması zor olur.[73]Kur'an'ı Kerim'de kafirlerin karaktersizlerine, küfrünü gizleyen kafirlere münafık kelimesini kullanır. Münafık kavramı islamın kullandığı bir kavramdır ve islam öncesinde böyle bir kavram kullanılmamıştır. Kur'an münafıkların ağızlarıyla, kalblerinde olmayanı söylediklerini,[74] insanlara gösteriş yaptıklarını,[75] yalpalayıp durduklarını,[76] kötülüğü emredip, iyilikten men ettiklerini,[77] kendi zevklerine düşkün olduklarını,[78] yeminlerinin arkasına sığındıklarını, yalan yere yemin ettiklerini,[79] kötü zanda bulunduklarını,[80]gösterişe önem verdiklerini, her bağırtıyı kendi aleyhlerinde sandıklarını,[81]büyüklük tasladıklarını,[82]cimrilik ettiklerini,[83] verdikleri sözden döndüklerini ve yalan söylediklerini, Allâh'ı (gûyâ) aldatmaya çalıştıklarını, Allâh'ı pek az andıklarını[84] ifade ederek karakterlerindeki bozukluklara dikkat çeker. Allah bizlere münafıkların kötü örnekliği üzerinden münafıklar gibi karaktersiz olmamamız gerektiği mesajını vermekte ve model insan profilinin karakeristik özelliklerinin nasıl olması gerektiğini ifade etmektedir.

5. Ehli Kitabın Kötü Örnekliği ve Model İnsan Profili

Kur'an'ı Kerim Ehli Kitabın kötü özelliklerini birçok yerde işlemektedir. Bir tebliğ çalışmasını aşan bu konuyu genel örnekler üzerinden işlemeye çalışmak daha doğru olacaktır. Kur'an Ehli Kitabı; hakkı söylemeyen, dünya menfaatini dinlerine tercih eden[85]fesat çıkaran, kibirlenen,[86] azgınlık ve kıskançlıklarından dolayı ihtilafa düşen,[87] yüklendikleri kitabın hakkını vermeyen,[88] fasıklaşan,[89]cumartesi yasağını dine hile yapmaya çalışarak çiğneyen,[90] insanları din adına aldatan,[91] kitabın hükmüne yanaşmayan,[92] tağuta ve cibte inanan,[93] hakikati gizleyen,[94] kitaplarını tahrif eden,[95] Peygamberleri ilahlaştıran[96] kişiler olarak anlatır.

Allah Yahudi ve Hıristiyanları anlatarak bizlere onlara benzemememiz gerektiğini ifade etmek ister. Mukâtil (ö. 150/767), "*Bunların ardından (bozuk) bir nesil geldi, namazı bıraktılar, şehvetlerine*

---

[71] Kadının ismi rivayetlerde Züleyha ve Rail olarak geçmektedir. Bkz. İbnu'l-Cevzî, Ebû'l-Ferâc Cemalüddîn Abdurrahmân bin Alî bin Muhammed (ö. 597/ 1201), *Zâdu'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr,* 1. Bsk., Dâru İbn Hazm, Beyrut, 2015, s. 687; Maverdî, Ebû'l- Hasen Alî bin Muhammed (ö. 450/1058), *en-Nuket ve'l-Üyûn/Tefsîru'l-Maverdî*, I-VI, thk. Seyyid Abdulmaksud bin Abdurrahîm, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, trs., III. 19

[72] *Yusuf, 7-35*

[73] Ebû Hâtim er-Râzî, *Kitâbu'z-Zînê*, I/ 449

[74] *Ali İmran, 167*

[75] *Nisa, 142*

[76] *Nisa, 143*

[77] *Tevbe, 67*

[78] *Tevbe, 69*

[79] *Münafikun, 1, 2; Tevbe, 74, 96*

[80] *Fetih, 6*

[81] *Münafikun, 4*

[82] *Münafikun, 5*

[83] *Tevbe, 76*

[84] *Nisa, 142*

[85] *Araf, 169*

[86] *İsra, 4*

[87] *Bakara, 213*

[88] *Cuma, 5*

[89] *Hadid, 16*

[90] *Nisa, 47*

[91] *Ali İmran, 78*

[92] *Ali İmran, 23*

[93] *Nisa, 51*

[94] *Ali İmran, 187*

[95] *Bakara, 75*

[96] *Nisa, 171*

uydular. Onlar da azgınlıklarının cezasını bulacaklardır."[97] Ayetinin tefsirinde ayette kast edilenlerin Yahudiler olduğunu, burada Müslümanlara "*Peygamberden sonra Yahudiler gibi olmayın*" mesajının verildiğini ifade eder.[98]Kur'an'ın anlattığı model insan

Sonuç

Model insan tabiri, Kur'an'da "üsve-i Hasene(en güzel örnek)",[99] hadis dilinde "hayrun nas(insanların en hayırlısı)",[100] tasavvuf dilinde ise "İnsanı Kamil" tabiri ile karşılanır.[101] Ayette verilen kötü örneklerin mefhumu muhalifinden model insan profilinin nasıl olması gerektiğini çıkarabiliriz.

Kur'an'ın tüm emir ve yasakları, tüm kıssa ve meselleri kısaca bütün ayetleri; hiçbir şart ve ahvalde pes etmeyen, azimle sebat(sabır) eden, Allah yolunda her türlü gayretin(cihad) içinde olan, yalnızca Allah'a teslimiyet(islam) gösteren, Allah'ın kanunlarına ters düşen tüm örf, adet, gelenek ve kanunları(dinleri) red eden, sadece Allah'a boyun eğen(secde), sadece Allah için eğilen(rüku), tüm varlığı Allah'ı hatırlatan işaretler(ayet) olarak gören, düşmana ve şeytana karşı tayakkuz (takva) halinde olan, daima iyiliği hedefleyen(ihsan), hiçbir eyleminde riyaya, menfaate(ihlassızlığa) yer vermeyen, her zaman hayra öncülük(imamlık) eden, etrafına güven(eman) veren insan profilini inşa etmek içindir.

İnsanı ve dolayısı ile insanlığı ilahi iradeye göre inşa etmek vahyi ilahinin temel hedefi ve görevidir.

Kaynakça

Abdulbaki, Muhammed Fuad, *el-Mu'cemu'l-Müfehres li Elfâzı'l-Kur'âni'l-Kerîm,* Dâru'l-Hadîs, Kâhire, 2007

Abdulkerim el-Cili, İnsan-ı Kamil, çev: Mecdi Tolun,2. Bsk., İz Yay., İst., 2002

Buhârî, Muhammed b. İsmail; *el-Câmiu's-Sahîh*, Beyrut-tarihsiz.

Ebû Davud, Süleyman es-Sicistânî; *es-Sünen*, Beyrût-1999.

Ebû Hâtim er-Râzî, Ahmet bin Hamdân (ö. 322/933), *Kitâbu'z-Zînê*, I-II, thk. Saîd el-Ğânimî, 1.Bsk., Menşûrâti'l-Cemel, Beyrut, 2015

İbnu'l-Cevzî, Ebû'l-Ferâc Cemalüddîn Abdurrahmân bin Alî bin Muhammed (ö. 597/ 1201), *Zâdu'l-Mesîr fi İlmi't-Tefsîr,* 1. Bsk., Dâru İbn Hazm, Beyrut, 2015

Karaalp, Cahit; *Bir Tefsir Problemi Olarak Cehennemin Ebediliği Sorunu*; Selçuk Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2007

_____ *Türkçe Meallerde Kavram Çevirileri Sorunu Salat Kavramı Örneği*, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enst., Basılmamış Doktora Tezi, Konya, 2017

Malik b. Enes, *Muvatta',* (nşr. Muhammed Fuad Abdulbaki), Mısır, ts.

Maverdî, Ebû'l- Hasen Alî bin Muhammed (ö. 450/1058), *en-Nuket ve'l-Ûyûn/Tefsîru'l-Maverdî*, I-VI, thk. Seyyid Abdulmaksud bin Abdurrahîm, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, trs.

Mukâtil bin Süleymân bin Beşîr (ö. 150/767), *Tefsiru Mukâtil Bin Süleymân*, 1. Bsk., thk. Ahmed Ferid, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 2003

Râğıb el-İsfehânî, *Müfredât fi Ğaribi'l-Kur'an*, Beyrut, 2001

Tirmizî, Ebu İsa Muhammed b. İsa; *el-Câmiu's-Sahîh*, Beyrut-2002.

[97] *Meryem, 59*

[98] Mukâtil bin Süleymân bin Beşîr (ö. 150/767), *Tefsiru Mukâtil Bin Süleymân*, 1. Bsk., thk. Ahmed Ferid, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 2003, II. 317

[99] Ahzap, 21

[100] Beyhakî, Şuab, VI, 117

[101] Abdulkerim el-Cili, *İnsan-ı Kamil*, çev: Mecdi Tolun,2. Bsk., İz Yay., İst., 2002